

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

MG ./. riksåklagaren angående grovt vapenbrott **m.m.**

(Göta hovrätts dom 2020-01-23 i mål B 3836-19)

Högsta domstolen har beslutat att riksåklagaren ska svara skriftligen på överklagandet. Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrätts dom. Enligt min mening finns det inte skäl att meddela prövningstillstånd i målet.

Bakgrund

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde MG för grovt vapenbrott, två fall av narkotikabrott, ett fall av ringa narkotikabrott samt rattfylleri till fängelse i två år och tre månader.

Av tingsrättens domskäl framgår att MG stoppades av polis när han körde personbil. Misstanke uppstod om drograttfylleri. Vid kroppsvisitation påträffades påsar med pulverrester som misstänktes vara narkotika samt 1 740 kronor i kontanter. Husrannsakan genomfördes sedan i MGs bostad. På köksbordet fanns en tallrik med vitt pulver som visade sig vara 12,7 gram kokain. I pulvret påvisades även kreatin. Intill tallriken fanns en burk kreatin. På köksbordet fanns även klippta kvadrater av plast, 2 000 kronor i kontanter, en skuldlista med angivna namn och belopp samt en digitalvåg.

I domskälen uttalades även följande.

I en låda i vardagsrummet, som är beläget intill köket där narkotikan fanns, påträffades en pistol av märket Glock, modell 25 med kaliber .380 ACP, vilket är detsamma som 9 x 17 mm. Av protokoll från vapenundersökning framgår att vapnets tillverkningsnummer tagits bort och är övermålad. Pistolen har även en förlängd pipa med en utvändig gänga för infästning av ljuddämpare. I samma låda, i direkt anslutning till pistolen, fanns även ett magasin laddat med fem

skarpa patroner tillhörande pistolen. Av utredningen har framkommit att pistolen provsköts med kulpatroner som togs i beslag i lägenheten, varvid pistolen fungerade på ett normalt sätt.

Vidare uttalades att i ett barnrum fanns 8 800 kronor i kontanter och ytterligare två skarpa patroner av samma slag som återfanns i lådan med pistolen. Av ett av åklagaren åberopat analysresultat framgick att MG vid provtagning den aktuella dagen hade kokain såväl i blodet som i urinen.

Tingsrätten fann utrett att MG gjort sig skyldig till ringa narkotikabrott och rattfylleri. Han hade i tingsrätten erkänt att han brukat kokain ett par dagar innan han stoppades av polisen.

MG dömdes vidare för narkotikabrott bestående i att vid ett tillfälle ha överlåtit en mindre mängd kokain till annan.

MG dömdes även för innehav av de 12,7 gram kokain som vid husrannsakan påträffades på köksbordet i hans bostad. Tingsrätten fann ställt utom rimligt tvivel att MG innehaft kokainet i överlåtelsesyfte. Därvid beaktades bl.a. att det var en större mängd kokain och att det intill narkotikan, som fanns på en tallrik på köksbordet, fanns genomskinliga fyrkanter av plast, en burk kreatin, en digitalvåg, 2 000 kronor i kontanter samt en skuldlista. Vidare var kokainet utblandat med just kreatin. I MGs mobiltelefon påträffades också meddelanden som enligt tingsrätten rörde hantering av narkotika och narkotikaskulder. Flera av förnamnen på personerna i meddelandena förekom också i skuldlistan. Två vittnen som hördes i målet hade berättat att MG bjudit och sålt narkotika till dem. MG hade också en relativt stor mängd kontanter hemma hos sig och hade även mottagit större belopp via swish-transaktioner.

Tingsrätten fann utrett att MG gjort sig skyldig till vapenbrott. När det gäller rubriceringsfrågan uttalade tingsrätten följande.

.-.- Enligt 9 kap. 1 § vapenlagen ska domstolen vid bedömningen om vapenbrottet är grovt särskilt beakta om 1) vapnet har innehafts på allmän plats eller annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på sådan plats; 2) vapnet varit av särskilt farlig beskaffenhet; 3) innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen, eller; 4) gärningen annars varit av särskilt farlig art. Uppräkningen i paragrafen är inte uttömmande. Även andra omständigheter kan beaktas. Domstolen ska göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet (se Åberg och Landgren, *Vapenlagen*, Zeteo, 2018, se kommentaren till 9 kap. 1 § vapenlagen).

Någon utredning om att MG skulle ha innehaft vapnet på någon annan plats än i bostaden har inte presenterats. Det har därmed inte framkommit i målet att vapnet har innehafts på allmän plats. Utredningen har heller inte gett stöd för att det varit fråga om ett sådant särskilt farligt vapen som avses i bestämmelsen om grovt vapenbrott. I MGs bostad anträffades även bara ett vapen. Vad gäller den fjärde punkten framgår av förarbetena till bestämmelsen att en gärning kan anses

vara av särskilt farlig art om omständigheterna är snarlika de omständigheter som åberopas i de tidigare punkterna eller att det förelegat påtaglig fara för att människor skulle komma till skada, t.ex. genom att vapnet har förvarats öppet i en bostad där flera personer vistas. En annan sådan omständighet är att vapnet innehas i en kriminell miljö där det kan befaras komma till brottslig användning. Att en gärningsman är påverkad av alkohol eller narkotika kan också påverka gärningens farlighet om personens omdöme eller motoriska förmåga är nedsatt (se prop. 2013/14:226 s. 47).

I det aktuella fallet har det rört sig om ett vapen som inte har något egentligt civilt användningsområde. Vidare har vapnet och tillhörande magasin med patroner i förvarats öppet i en låda i en bostadslägenhet. Detta innebär, trots att det legat i en låda, att det funnits en påtaglig fara för att någon skulle komma till skada. MG döms nu även för att vid samma tillfälle ha innehaft narkotika i överlåtelssyfte i lägenheten. Narkotikan och den s.k. skuldlistan påträffades på köksbordet i rummet intill vardagsrummet där vapnet förvarades. Detta innebär att vapnet innehafts i en kriminell miljö där vapnet skulle kunna komma till brottslig användning. Sammantaget anser tingsrätten att gärningen ska anses ha varit av särskilt farlig art. På grund härav ska vapenbrottet rubriceras som grovt.

Hovrättens dom

Efter att både åklagaren och MG överklagat fastställde hovrätten tingsrättens domslut.

Genom den utredning om swishtransaktioner och sms som åklagaren lagt fram fann hovrätten utrett att MG tidigare under en längre tid hade överlåtit narkotika i förhållandevis stor omfattning. Med hänsyn härtill och med beaktande av de förhållanden under vilka kokainet anträffades i MGs bostad fann hovrätten bevisat att MG innehaft kokainet i överlåtelssyfte.

När det gäller åtalet för grovt vapenbrott uttalade hovrätten följande.

Åklagaren har hävdade att MGs vapeninnehav har varit av särskilt farlig art, eftersom pistolen med ammunition har innehafts i en kriminell miljö där den kan befaras komma till brottslig användning. MG, som godtagit att han döms för vapenbrott av normalgraden, har uppgett att han har innehaft pistolen under en mycket kort tid men i övrigt har han inte velat uttala sig om vapnet eller ammunitionen.

Tingsrätten har redovisat hur MG förvarade pistolen, magasinet och ammunitionen. Pistolen var försedd med en förlängd pipa som medgav att en ljuddämpare anbringades på pistolen. Vapnet förvarades tillsammans med magasin och ammunition lätt tillgängligt i MGs bostad där denne hanterade narkotika i överlåtelssyfte. Vidare var MG påverkad av narkotika samma dag som vapnet anträffades hemma hos honom. Mot den bakgrund som redovisats finner hovrätten att åklagaren har styrkt sitt påstående att vapnet har innehafts i en kriminell miljö där det kunde befaras komma till brottslig användning. MGs vapeninnehav motsvarar väl sådana fall som enligt lagstiftaren innebär att gärningen har varit av särskilt farlig art (se tingsrättens dom sid. 21 med hänvisning till lagförarbetena). Åtalet för grovt vapenbrott är styrkt.

Överklagandet

MG har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från ansvar för narkotikabrott såvitt avser överlåtelse av narkotika samt innehav av narkotika i överlåtelssyfte. Han har vidare yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från ansvar för grovt vapenbrott. MG medger ansvar för narkotikabrott avseende innehav för eget bruk samt vapenbrott av normalgraden.

MG hänvisar till ett antal hovrättsavgöranden och hävdar att frågan om vad det innebär att ett vapen anträffas i en kriminell miljö bedöms på ett icke enhetligt sätt. När vapnet förvarats i vanlig hemmiljö kräver vissa hovrätter något ytterligare utöver att det i anslutning till vapnet förvarats narkotika, för att det ska anses vara fråga om ett innehav i kriminell miljö. Endast att den tilltalade känt sig hotad, brukat narkotika, förvarat eller till och med överlåtit narkotika är i dessa fall inte tillräckligt för döma för grovt brott. Det finns skäl för Högsta domstolen att uttala sig om i vilka fall en fullt normal bostadsmiljö också ska anses vara en sådan kriminell miljö där vapnet kan befaras komma till användning.

I målet saknas utredning om att MG skulle ingå i något nätverk eller gäng eller på annat sätt röra sig i kriminella grupperingar. Inte heller har han setts i sällskap med personer han skulle kunna vara i konflikt med. Det har varit fråga om en mycket kort hantering av vapnet. Vapnet var inte laddat och det förvarades inte öppet i bostaden. Endast MG hade tillgång till bostaden då hans familj var bortrest. Under dessa omständigheter kan vapnet knappast anses ha innehafts i en sådan kriminell miljö där det kan befaras komma till användning, även om det förvarats narkotika i lägenheten. MG har bestritt att han innehaft narkotikan i överlåtelssyfte, men även om så skulle vara fallet finns inget som tyder på att vapnet nämnts eller medtagits vid några överlåtelser. Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att klargöra i vilken utsträckning ett överlåtelssyfte får betydelse vid rubricering av ett samtida vapenbrott.

Grunder

Grovt vapenbrott

Bestämmelserna

Enligt 9 kap. 1 § vapenlagen (1996:67) döms den för vapenbrott som uppsåtligt innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet. Straffet anges vara fängelse i högst tre år.

Av 9 kap. 1 a § första stycket vapenlagen följer att om brott som avses i 1 § är att anse som grovt, döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst två och högst fem år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om (1)

vapnet har innehafts på allmän plats eller annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på sådan plats, (2) vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, (3) innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen, eller (4) gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Nämnas bör också att det i 9 kap. 1 a § andra stycket vapenlagen finns en bestämmelse om synnerligen grovt vapenbrott. Straffet anges vara fängelse i lägst fyra och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen.

Förarbetsuttalanden

Den särskilda regleringen avseende grovt vapenbrott infördes i den dåvarande vapenlagen den 1 juli 1993. I propositionen till lagändringen konstaterades att det otvivelaktigt fanns ett samband mellan förekomsten av illegala vapen och våldsbrottslighet samt att användningen av skjutvapen vid våldsbrott hade ökat under de senaste 15–20 åren. Införandet av den särskilda straffskalan för grovt brott motiverades med att ett kraftfullt ingripande mot olovliga innehav av vapen borde kunna minska förekomsten av illegala vapen och därigenom medverka till kampen mot den allvarliga våldsbrottsligheten (se prop. 1992/93:141 s. 52).

Bestämmelsen om grovt vapenbrott fördes sedan över till den nu gällande vapenlagen (1996:67) utan någon ändring i sak (se prop. 1995/96:52 s. 85).

År 2012 förtydligades straffbestämmelsen om grovt vapenbrott i 1996 års vapenlag på så sätt att det i lagtexten uttryckligen angavs vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa omständigheter var att vapnet innehafts på allmän plats, i ett fordon på allmän plats eller inom ett skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, att vapnet varit av särskilt farlig beskaffenhet eller att innehavet, överlåtelsen eller utlåningen avsett flera vapen.

I propositionen till 2012 års lagändringar uttalades att ett förtydligande av vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett vapenbrott är grovt skulle medföra att bestämmelsen blev mer informativ och ge bättre vägledning för de som skulle tillämpa den. I sammanhanget noterades att det från åklagarhåll hade framförts att underrättspraxis inte var enhetlig beträffande bedömningen av om ett vapenbrott var att anse som grovt. Mot denna bakgrund ansåg regeringen att de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av om ett vapenbrott är grovt uttryckligen borde anges i bestämmelsen. Meningen var att detta skulle leda till bättre förutsebarhet och till större enhetlighet i rättstillämpningen. Avsikten angavs inte vara att endast de omständigheter som lyfts fram i bestämmelsen ska beaktas, utan domstolen ska

på samma sätt som tidigare göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet (se prop. 2011/12:109 s. 16).

När det gäller bestämmelsens närmare utformning uttalade regeringen att det var av central betydelse att bestämmelsen utformades på ett sådant sätt att den inte fick ett snävare tillämpningsområde än tidigare. Avsikten angavs tvärtom vara att bestämmelsens tillämpningsområde skulle utvidgas något. För att avgöra vilka omständigheter som borde anges i bestämmelsen sökte regeringen ledning i domstolspraxis. Av praxis för vapenbrotten framgick att domstolarna vid sin bedömning vanligtvis beaktade om det var fråga om brott under former som medförde att vapnet kunde befaras komma till brottslig användning. Så angavs kunna vara fallet när det är fråga om innehav av livsfarliga vapen som saknar lagligt användningsområde eller när det är fråga om innehav av en större mängd vapen. I praxis hade innehav av en pistol eller en revolver inte av domstolarna ensamt ansetts kvalificera brottet som grovt. I den promemoria som låg till grund för lagändringarna hade föreslagits att de omständigheter som skulle tillmätas särskild vikt var att vapnet kunde befaras komma till brottslig användning eller att vapnet var av särskilt farlig beskaffenhet. Regeringen ansåg att omständigheten att vapnet kunde befaras komma till brottslig användning var oprecis och därför gav begränsad ledning för domstolarna. En mer precis formulering borde därför användas. Bestämmelsen kom därför att utformas så att det förhållandet att ett skjutvapen har innehaft på en allmän plats skulle utgöra en sådan omständighet som ska beaktas särskilt vid bedömning av om ett vapenbrott är grovt. Vidare borde som försvårande beaktas om vapnet är särskilt farligt, varvid främst vapnets eldkraft borde vägas in. Slutligen borde särskild vikt tillmätas den omständigheten att gärningen innefattat flera vapen. Regeringen konstaterade att även andra än de angivna omständigheterna givetvis kan beaktas. Domstolen måste, liksom tidigare, göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet (se a. prop. s. 16 ff.).

I författningskommentaren till 9 kap. 1 § andra stycket vapenlagen uttalades beträffande den omständigheten att vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet att vapnets konstruktion ensamt kan kvalificera brottet som grovt, oavsett övriga omständigheter. Vid bedömningen av vapnets farlighet borde främst vapnets eldkraft vägas in. Men även andra omständigheter, t.ex. att vapnet är utrustat med ljusförstärkare eller ljuddämpare eller att vapnet är manipulerat på visst sätt kan föranleda att vapnet anses särskilt farligt. Vidare uttalades följande (se a. prop. s. 42).

Frågan om ett vapenbrott ska bedömas som grovt ska avgöras med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet. Ett brott kan bedömas som grovt även om inte någon av de uppräknade omständigheterna har förelegat. Så kan vara fallet när omständigheterna vid brottet är snarlika något av de uppräknade fallen. Att ett skjutvapen har medförts till en privat fest eller till ett universitetsområde utgör sådana exempel. Ett vapenbrott bör också bedömas som grovt om vapnet på-

träffas under sådana omständigheter att det förelegat uppenbar fara för att människor skulle kunna komma till skada. Ett exempel på en sådan situation är att den tilltalade har förvarat ett skarpladdat vapen öppet i bostaden trots att flera personer vistas där eller har tillträde dit.

Den 1 september 2014 trädde lagändringar i kraft som innebar skärpningar i vapenlagstiftningen, bl.a. höjdes straffen för vapenbrott. I detta syfte infördes en ny bestämmelse om synnerligen grovt vapenbrott. Vidare höjdes minimistraffet för grovt vapenbrott från sex månader till ett år. Samtidigt höjdes maximistraffet för vapenbrott av normalgraden från fängelse i ett år till fängelse i två år. Bestämmelsen om grovt vapenbrott ändrades också såvitt avser de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett vapenbrott är att anse som grovt. Ändringarna innebar att den första punkten gavs en mer generell utformning samtidigt som bestämmelsen kompletterades med en fjärde punkt som betonar dels att gärningens farlighet är central vid bedömningen av om brottet är grovt, dels att det i det enskilda fallet måste göras en samlad bedömning av samtliga relevanta omständigheter där även andra omständigheter än de uppräknade kan vara av betydelse. I författningskommentaren uttalades följande (se prop. 2013/14:226 s. 41 och 47 f.).

Enligt den nya *fjärde punkten* ska det vid rubriceringen särskilt beaktas om gärningen annars har varit av särskilt farlig art. Med den nya bestämmelsen betonas att även andra omständigheter än de som anges i de tidigare punkterna kan vara av betydelse vid bedömningen av om brottet är grovt. Vidare betonas att gärningens farlighet är central vid bedömningen. Uttrycket att gärningen annars har varit av särskilt farlig art är också en anvisning om att omständigheterna i de tidigare punkterna utgör exempel på sådant som typiskt sett innebär att ett vapenbrott är särskilt farligt och därmed som regel bör medföra att brottet bedöms som grovt.

En gärning kan sägas vara av särskilt farlig art bl.a. i de situationer som i tidigare förarbeten har anförts som exempel på när ett brott kan vara att bedöma som grovt utan att någon av de angivna omständigheterna har förelegat. Under den fjärde punkten faller således brott där omständigheterna är snarlika de som anges i de tidigare punkterna (prop. 2011/12:109 s. 42).

En gärning bör t.ex. anses vara av särskilt farlig art om ett vapen innehas i en kriminell miljö där det kan befaras komma till brottslig användning. Att en gärningsman är påverkad av alkohol eller narkotika kan också påverka gärningens farlighet, om personens omdöme eller motoriska förmåga är nedsatt. Andra omständigheter som kan påverka bedömningen är om det rör sig om en överlåtelse av vapen eller vapendelar som kan betraktas som yrkesmässig eller på annat sätt är särskilt allvarlig. Den nya punkten kan också tillämpas i fall där vapnet inte är av sådan särskilt farlig beskaffenhet som gör att brottet ska bedömas som grovt enligt andra punkten men där vapnets egenskaper i den aktuella situationen medför att gärningen kan sägas vara av särskilt farlig art. I vissa situationer kan t.ex. ett vapen som är litet och lätt att dölja åstadkomma större skada än ett vapen med större eldkraft.

De nu gällande straffskalorna för vapenbrott, grovt vapenbrott och synnerligen grovt vapenbrott infördes genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2018. Syftet med att ändra straffskalorna för de grova och synnerligen grova brotten var att en skärpt syn på dessa brott skulle få genomslag i rättstillämpningen. Avsikten var inte att de gärningar som betraktas som grova eller synnerligen grova brott ska rubriceras annorlunda utan att deras straffvärde skulle bli högre. Förändringarna i straffskalorna föranledde därför inte någon ändring i kvalifikationsgrunderna (prop. 2017/18:26 s. 16 f.).

Praxis

NJA 2016 s. 553 avsåg främst frågorna om straffvärde och påföljd för grovt vapenbrott. När det gäller brottets rubricering uttalade Högsta domstolen att det av utredningen framgick att den tilltalade hade innehaft en skarpladdad pistol på allmän plats. Brottet bedömdes redan av detta skäl – och då det inte förelåg några omständigheter som starkt talade i annan riktning – som grovt.

I NJA 2017 s. 794 hade de tilltalade innehaft fem helautomatiska automatkarbiner och ammunition på allmän plats. Högsta domstolen bedömde brottet som grovt, inte synnerligen grovt, vapenbrott. Enligt Högsta domstolen kan det allmänt sett sägas att det finns skäl att se allvarligare på brott där skada har uppkommit eller konkret fara har förelegat än brott som bygger på en presumerad fara. Vapenbrottets konstruktion är sådan att det varken krävs att vapnet använts eller är avsett att användas för att den som befattar sig med vapnet ska kunna straffas. Någon fara eller skada i det enskilda fallet behöver alltså inte konstateras utan brottet bygger på en presumtion att hantering av vapen är farligt. Omständigheter som påverkar bedömningen av gärningens farlighet i det enskilda fallet kan dock påverka hur allvarligt brottet är. Det är då typiskt sett faktorer som påverkar risken för att människor kan komma till skada, t.ex. vilken typ av vapen det är fråga om eller om innehavet skett på allmän plats.

I NJA 2018 s. 743 avsåg åtalet främst frågan om en bristfällig beredning innebär att stadgad ordning i något väsentligt avseende hade åsidosatts vid tillkomsten av ändringar i vapenlagen. Den tilltalade hade innehaft en skarpladdad revolver på allmän plats. Eftersom det inte förelåg några omständigheter som starkt talade i annan riktning bedömde Högsta domstolen vapenbrottet som grovt.

I RH 2014:56 hade den tilltalade i sin bostad olovligen innehaft en halvautomatisk pistol, en ljuddämpare som fungerat tillsammans med pistolen samt 19 skarpa patroner. Hovrätten anslöt sig till vad tingsrätten uttalat om att det handeldvapen som den tilltalade innehaft var av särskild farlig beskaffenhet, inte minst mot bakgrund av att det förvarats med tillhörande patroner och ljuddämpare. Vapnet angavs sakna legalt användningsområde och ha förvarats på ett sätt som gjort det lätt tillgängligt för andra personer. Med hänsyn till detta bedömdes vapenbrottet som grovt.

Doktrinen

Kazimir Åberg och Fredrik Landgren uttalar att eftersom avsikten med 2012 års lagändring var att utvidga tillämpningsområdet för det grova brottet bör praxis som avser brott begångna före lagändringen tolkas med försiktighet (se Vapenlagen, En kommentar, 31 mars 2018 JUNO, kommentaren till 9 kap. 1 a § under rubriken Grovt vapenbrott).

Min bedömning

Hovrätten har dömt MG för att ha innehaft ett enhandsvapen, en pistol, i sin bostadslägenhet. Vapnet fanns i en vanlig bordslåda i vardagsrummet. Vapnets tillverkningsnummer hade tagits bort och var övermålat. Pistolen hade en förlängd pipa med en utvändig gänga för infästning av ljuddämpare. I samma låda, i direkt anslutning till pistolen, fanns även ett magasin laddat med fem skarpa patroner tillhörande pistolen. Pistolen fungerade på ett normalt sätt.

MG döms samtidigt för innehav av 12,7 gram kokain som vid samma tillfälle påträffades på köksbordet i hans bostad. Köket var beläget intill vardagsrummet. På köksbordet fanns också små fyrkanter av plast, en burk kreatin, en digitalvåg, en skuldlista och 2 000 kronor i kontanter. Kokainet var utblandat med just kreatin. I lägenheten fanns i ett annat rum 8 800 kronor i kontanter. MG bar 1 740 kronor i kontanter på sig när han greps. Bevisningen i målet bestod vidare av meddelanden som skickats till och från MGs mobiltelefon som rörde hantering av narkotika och narkotikaskulder, swishbetalningar till MG avseende större belopp och vittnesuppgifter om att MG bjudit på och sålt narkotika till dem.

Hovrätten har funnit bevisat att MG innehaft kokainet i överlåtelsesyfte. Hovrätten har vidare funnit utrett att MG innan gärningen under en längre tid överlätit narkotika i förhållandevis stor omfattning. Jag delar hovrättens uppfattning i dessa båda avseenden. Enligt min mening är bevisningen för att MG bedrivit handel med narkotika mycket övertygande.

Vid bedömningen av om ett vapenbrott är att bedöma som grovt ska som alltid en helhetsbedömning göras varvid samtliga relevanta omständigheter beaktas. I lagtexten anges vissa omständigheter som särskilt ska beaktas, här nämns bl.a. att vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet (andra punkten) och att gärningen har varit av särskilt farlig art (fjärde punkten). I förarbetena till 2014 års lagändringar, när bestämmelsen om grovt vapenbrott fick sin nuvarande utformning och den fjärde punkten infördes, underströks att även andra omständigheter än de som anges i de tre första punkterna kan vara av betydelse vid bedömningen av om brottet är grovt och att gärningens farlighet är central vid bedömningen. Uttrycket att gärningen annars har varit av särskilt farlig art är också en anvisning om att omständigheterna i de tidigare punkterna utgör exempel på sådant som typiskt sett innebär att ett vapenbrott är särskilt farligt och därmed som regel bör medföra att brottet bedöms som grovt. Under den fjärde

punkten faller sådana brott där omständigheterna är snarlika de som anges i de tidigare punkterna. Ett vapenbrott bör t.ex. anses vara av särskilt farlig art om ett vapen innehas i en kriminell miljö där det kan befaras komma till brottslig användning. Att en gärningsman är påverkad av alkohol eller narkotika kan också påverka gärningens farlighet. Den fjärde punkten kan också tillämpas i fall där vapnet inte är av sådan särskilt farlig beskaffenhet som gör att brottet ska bedömas som grovt enligt andra punkten men där vapnets egenskaper i den aktuella situationen medför att gärningen kan sägas vara av särskilt farlig art. Av förarbetsuttalanden framgår vidare att vid bedömningen av vapnets farlighet kan sådana förhållanden som att vapnet är utrustat med ljusförstärkare eller ljuddämpare eller att vapnet är manipulerat på visst sätt föranleda att vapnet anses som särskilt farligt.

MG har innehaft ett enhandsvapen. Enligt 2 kap. 6 § vapenlagen får tillstånd att inneha sådana vapen (och helautomatiska vapen) meddelas endast om det finns synnerliga skäl. Kazimir Åberg och Fredrik Landgren uttalar att orsaken till kravet på synnerliga skäl är att helautomatiska vapen och enhandsvapen anses vara speciellt farliga vapen. Innehav av sådana vapen innebär alltså särskilt stora risker från säkerhetssynpunkt (se a.a. kommentaren till 2 kap. 6 §). Polismyndigheten har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om vapenlagstiftningen (RPSFS 2009:13 med ändringar i PMFS 2016:4, FAP 551-3). Av dessa framgår att det legala användningsområdet för enhandsvapen enligt den nu gällande vapenlagstiftningen och med den restriktiva tillståndsgivningen är ytterst begränsat.

Enhandsvapen anses inte vara ett vapen av särskilt farlig beskaffenhet i den mening som avses i bestämmelsen om grovt vapenbrott. Likafullt anses de vara så farliga att det krävs synnerliga skäl för att tillstånd till innehav ska meddelas; enhandsvapen likställs i detta avseende med helautomatiska vapen. Välkänt är också att enhandsvapen förekommer flitigt i kriminella kretsar på grund av att de bl.a. är lätta att dölja och ta med sig. Den pistol som MG innehade hade dessutom en förlängd pipa med en utvändig gänga för infästning av ljuddämpare, vilket, även om någon ljuddämpare inte påträffats, ökar vapnets farlighet. Nära pistolen låg ett magasin laddat med fem skarpa patroner. Vapnet och magasinet låg som nämnts i en vanlig bordslåda i vardagsrummet i MGs bostad. Pistolen var således lättillgänglig och kunde mycket snabbt göras klar att använda.

Här bör också kort beröras det förhållandet att MG uppgett att han har innehaft pistolen under en mycket kort tid. Eftersom han i övrigt inte har velat uttala sig om vapnet eller ammunitionen är det ett påstående som är näst intill omöjligt att kontrollera. Det bör dock noteras att det utöver den ammunition som fanns i lådan intill pistolen i vardagsrummet fanns ytterligare ammunition av samma slag på en annan plats i lägenheten. Detta måste anses tala emot påståendet om att det varit fråga om förvaring under en mycket kort tid. Hur det förhåller sig

med den saken är emellertid inte på något sätt avgörande för bedömningen av den i målet aktuella rubriceringsfrågan.

Vidare ska beaktas att i köket, som var beläget intill vardagsrummet, fanns 12,7 gram kokain på en tallrik. På köksbordet fanns utrustning för att MG skulle kunna blanda ut, väga och portionera kokainet inför den försäljning som hovrätten funnit skulle komma att ske. Här bör nämnas att Högsta domstolen i NJA 2012 s. 528 utgick ifrån att en normal missbruksdos av kokain ligger på knappt 0,1 gram. Det kokain som MG innehade motsvarade alltså cirka 130 missbruksdoser. Vidare kan nämnas att gatupriset för försäljning av kokain i Sverige år 2018 låg i intervallet 700 – 1 200 kronor per gram (se Ulf Guttormsson och Martina Zetterqvist, Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988 – 2018, Rapport 181 från C.A.N Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm 2019, s. 19). En försäljning av 12,7 gram kokain skulle således inbringa någonstans mellan ca 8 900 och 15 200 kronor. Förutom den i allra högsta grad pågående narkotikahandlingen har hovrätten funnit styrkt att MG i tiden innan gärningen under en längre tid överlätit narkotika i förhållandevis stor omfattning.

Att narkotikahandel och narkotikabrott förknippas med hot och våld är känt sedan länge. Brå genomförde år 2007 en studie av narkotikagrossisterna. I det sammanhanget uttalades att narkotikamarknaden kännetecknas av ett myller av mer eller mindre självständiga aktörer och grupperingar i nätverk. Våld är den sista utvägen när övriga resurser är uttömda. Själva rädslan för våld är viktigare än användningen av våld. Brå konstaterade att i det förundersökningsmaterial som genomgått förekom en hel del beslagtagna vapen. Det finns emellertid endast ett fåtal tecken på att vapen hade använts till rena våldshandlingar. Där emot fanns det både telefonavlyssningsmaterial samt förhørsutsagor som vittnade om att hot var relativt vanligt. Hoten var ofta kopplade till obetalda skulder (se Narkotikadistributörer. En studie av grossisterna. Brå Rapport 2007:7, s. 114 f.).

I detta sammanhang bör också nämnas att regeringen i december 2019 beslutade att uppdra åt Brå att studera narkotikamarknaderna i Sverige. I beslutet konstaterades att Brå studerade narkotikamarknaderna för drygt tio år sedan i tre rapporter (bl.a. 2007:7). Det finns enligt regeringen tecken på att narkotikamarknaderna har förändrats sedan dess. På allt fler platser i landet förekommer i ökad utsträckning en förhållandevis öppen handel med narkotika. Även försäljningen av narkotika över internet har ökat. Aktörerna och rollerna inom narkotikahandeln är delvis andra än tidigare. Vidare uttalades att narkotikahandel är en central del av de kriminella nätverkens aktiviteter, och inte sällan utgör en huvudsaklig inkomstkälla i den kriminella verksamheten. En skillnad mot tidigare är enligt regeringen att det under de senaste åren har skett en kraftig ökning av skjutvapenvåld mellan kriminella, som ofta har sin grund i kon-

flikter relaterade till narkotikamarknaderna (se regeringsbeslut den 5 december 2019, Justitiedepartementet, dnr Ju2019/04064/KRIM)

MG har således under lång tid ägnat sig åt försäljning av narkotika. När pistolen anträffades i rummet intill var MG, vilket kokainet och övriga föremål på köksbordet visar, mitt uppe i en pågående narkotikahantering. Som nyss nämnts är hot, våld och vapen vanligt förekommande vid narkotikahandel. Hot och våld förekommer mellan olika kriminella grupperingar som gör anspråk på att styra olika delar av narkotikamarknaden och mellan köpare och säljare på olika nivåer. Inte minst vanligt är det att hot och våld används i samband med indrivning av skulder. På MGs köksbord fanns också en lista över personer som var skyldiga honom pengar för narkotikaöverlåtelser. MG har enligt min mening förvarat vapnet i ett sådant kriminellt sammanhang att ingen tvekan kan råda om att det finns fog för att befara att det skulle komma till brottslig användning.

Sammanfattningsvis är det i målet fråga om ett enhandsvapen som visserligen inte är ett vapen av särskilt farlig beskaffenhet i den mening som avses i bestämmelsen om grovt vapenbrott, men som ändå anses vara så farligt att det krävs synnerliga skäl för meddelande av tillstånd till innehav. MGs pistol hade dessutom en förlängd pipa med en utvändig gänga för infästning av ljuddämpare vilket gör vapnet än farligare. Vapnet förvarades lättillgängligt och kunde mycket snabbt göras klart att använda. MG har vidare förvarat vapnet i ett sådant kriminellt sammanhang – narkotikahandel – att det kunnat befaras att det skulle komma till brottslig användning. Slutligen bör beaktas att MG var påverkad av narkotika den dag som vapnet anträffades hemma hos honom.

Mot bakgrund av det sagda anser jag vid en helhetsbedömning, i likhet med tingsrätten och hovrätten, att det vapenbrott som MG gjort sig skyldig till har varit av särskilt farlig art och därför ska bedömas som grovt.

Frågan om prövningstillstånd

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en överprövning kan sålunda enligt motiven inte föranleda dispens på denna grund (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken [version 1 april 2019, Zeteo], kommentaren till 54 kap 10 §).

MG hävdar att det vapenbrott han gjort sig skyldig till inte ska bedömas som grovt. Han hänvisar till ett antal hovrättsavgöranden och hävdar att frågan om vad det innebär att ett vapen anträffas i en kriminell miljö bedöms på ett icke

enhetligt sätt. MG hävdar att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att klargöra i vilken utsträckning innehav av narkotika i överlåtelsesyfte i hemmiljö är av betydelse vid rubricering av ett samtida vapenbrott.

I samband med arbetet med Åklagarmyndighetens verksamhetsplan tas årligen fram en sammanställning över rättsfrågor som har bedömts som intressanta att få prövade i Högsta domstolen. Denna lista över prioriterade prejudikatfrågor tas fram av riksåklagaren i samverkan med Utvecklingscentrum och Ekobrottsmyndigheten. I listan redovisas regelmässigt, under en särskild rubrik, att praxis bör bevakas när det gäller ny lagstiftning som ofta tillämpas av åklagare. Sådan nytillkommen lagstiftning finns med som en punkt under den nämnda rubriken under ett par års tid. Därefter tas punkten bort; samtidigt som det görs en bedömning av om det finns någon särskild fråga som är av intresse från prejudikatsynpunkt och därför bör tas med under någon annan rubrik i listan.

Som framgått i det föregående fick bestämmelsen om grovt vapenbrott sin nuvarande utformning vad gäller de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 september 2014. I 2015 och 2016 års listor över prioriterade prejudikatfrågor uttalades att ny lagstiftning trätt i kraft som syftade till en skärpt syn på allvarliga vapenbrott och att utvecklingen av praxis borde bevakas. I 2017 års lista flyttades vapenbrottet över till rubriken "Områden där praxis saknas". I texten angavs att vägledande uttalanden behövs om gränsdragningen mellan det grova och det synnerligen grova brottet och när det gäller straffmätning. Den 1 januari 2018 skärptes straffskalorna för grovt och synnerligen grovt vapenbrott. Detta har endast inneburit att vapenbrottet i 2018, 2019 och 2020 års listor över prioriterade prejudikatfrågor flyttats över till rubriken "Ny lagstiftning".

I 2020 års lista konstateras således att straffskalan för grovt vapenbrott den 1 januari 2018 höjdes från fängelse ett–fyra år till fängelse två–fem år. Vidare höjdes minimistraffet för synnerligen grovt vapenbrott från fängelse tre år till fängelse fyra år. Vad det behövs vägledande uttalanden om anges vara gränsdragningen mellan det grova och det synnerligen grova vapenbrottet och när det gäller frågor om straffmätning.

Utvecklingscentrum har inom Åklagarmyndigheten ett särskilt ansvar för metodutveckling och rättsutveckling, vilket bl.a. innebär att de följer praxis och har olika typer av kontakter med åklagarna. För det fall det finns problem vid tillämpningen av viss strafflagstiftning eller domstolarna bedömer någon viss fråga på olika sätt brukar Utvecklingscentrum uppmärksamma detta. De upprepade lagändringarna som genomförts under senare år har också medfört att utvecklingscentrum ägnat särskild uppmärksamhet åt vapenbrotten. Från Utvecklingscentrum har inhämtats att de inte noterat att det finns några särskilda

tillämpningsproblem när det gäller gränsdragningen mellan vapenbrott av normalgraden och det grova brottet.

Som nämnts hänvisar MG till ett antal hovrättsavgöranden och hävdar att frågan om vad det innebär att ett vapen anträffas i en kriminell miljö bedöms på ett icke enhetligt sätt. Han menar att Högsta domstolen behöver uttala sig om i vilken utsträckning innehav av narkotika i överlåtelsesyfte i hemmiljö är av betydelse vid rubricering av ett vapenbrott.

Uttalandet om en kriminell miljö görs i författningskommentaren till 9 kap. 1 a § i propositionen till 2014 års ändringar i vapenlagen. Här konstateras att brott ska anses falla under den nya fjärde punkten när omständigheterna är snarlika de som anges i de tidigare punkterna. I anslutning härtill uttalas att en gärning t.ex. bör anses vara av särskilt farlig art om ett vapen innehas i en kriminell miljö där det kan befaras komma till brottslig användning. Det är således fråga om ett exempel i förarbetena som syftar till att åskådliggöra vad det innebär att en gärning är av särskilt farlig art. Konstateras bör också att det förhållandet att vapnet kan befaras komma till brottslig användning är centralt i sammanhanget. Vid 2012 års lagändringar övervägdes att som en av de omständigheter som skulle tillmätas särskild vikt ange att vapnet kunde befaras komma till brottslig användning, men regeringen ansåg att en sådan reglering skulle vara för oprecis. När punkten om gärningar av särskilt farlig art infördes år 2014 betonades att gärningens farlighet är central vid bedömningen av om brottet är grovt och att det i det enskilda fallet måste göras en samlad bedömning av samtliga relevanta omständigheter där även andra omständigheter än de uppräknade kan vara av betydelse. Jag har mot denna bakgrund över huvud taget svårt att se att det behövs några uttalanden om vad det innebär att ett vapen anträffas i en kriminell miljö.

När det gäller de hovrättsavgöranden som MG hänvisar till kan följande korta kommentarer (och jämförelse med det nu aktuella målet) göras.

Svea hovrätt B 4483-18. Vapnet var en pennpistol som var relativt stort, närmare 3 dm långt, och därmed inte helt lätt att bära med sig dolt. Det var enligt hovrätten fråga om en högst kort förvaring. Den tilltalade bedrev inte handel med narkotika.

Svea hovrätt B 4135-18. Vapnet var en pistol som enligt hovrätten inte förvarades helt öppet, det låg inlindat i en handduk i en garderob. Den tilltalade bedrev inte narkotikahandel och använde inte heller narkotika. Ett hovrättsråd var skiljaktigt och ville döma för grovt vapenbrott.

Hovrätten över Skåne och Blekinge B 2389-16. Vapnet var en pistol som enligt hovrätten inte förvarades helt öppet, det låg under bäddmadrassen i den tilltalades säng. Den tilltalade dömdes samtidigt för ett fall av narkotikabrott, innehav av 0,7 gram kokain, och fyra fall av ringa narkotikabrott (två fall av innehav och två fall av bruk). Narkotikan hade inte i något fall innehafts i överlåtelsesyfte.

Svea hovrätt B 9966-19. Vapnet var en pistol som förvarades i en skokartong ovanpå en garderob. Den tilltalade dömdes visserligen för att ha innehaft 944 gram cannabis och 1.64 gram kokain som inte var avsett för eget bruk. Vid bedömningen av om vapenbrottet var grovt utgick hovrätten emellertid ifrån att den tilltalade förvarade både narkotikan och vapnet åt en annan person. Den tilltalade bedrev således inte handel med narkotika och innehade vapnet åt annan.

Hovrätten för Nedre Norrland B 712-19. Vapnet var en omarbetad startpistol med en anslagsenergi om cirka 50 joule. Högsta domstolen uttalade i NJA 2018 s. 743 att en anslagsenergi om 52,6 joule var tämligen låg i jämförelse med andra handeldvapen. Vapnet och de 27,8 gram kokain den tilltalade innehade i överlåtelsesyfte förvarades i ett låst källarförråd.

MG har innehaft en grovkalibrig glockpistol. Vapnet hade en förlängd pipa med en utvändig gänga för infästning av ljuddämpare vilket gör vapnet extra farligt. Pistolen förvarades lättillgängligt i en bordslåda i vardagsrummet och kunde mycket snabbt göras klar att använda. MG har under lång tid ägnat sig åt försäljning av narkotika och var när pistolen anträffades mitt uppe i en pågående narkotikahandtering i köket med bl.a. utblandning och portionering av kokain. Utredningen i målet visar också att en rad personer var skyldiga MG pengar för narkotikaöverlåtelser. MG var påverkad av narkotika den dag som vapnet anträffades hemma hos honom. Vid en helhetsbedömning är omständigheterna enligt min mening sådana att MGs gärning är att anse som farligare än vad som är fallet i de hovrättsavgöranden som redovisas i överklagandet. Jag kan därför inte se att de återopade domarna kan tas till intäkt för att praxis inte är enhetlig när det gäller gränsdragningen mellan vapenbrott av normalgraden och det grova brottet.

Sammanfattningsvis anser jag att en prövning av MGs överklagande inte skulle vara av vikt för ledning av rättstillämpningen. Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd.

Petra Lundh

Lars Persson

Kopia till:

Utvecklingscentrum
Åklagarkammaren i Örebro (AM-113476-19)